

Expositie Naar de boeren in Verzetsmuseum Amsterdam

Kinderevacuaties in de Hongerwinter

Door Yvonne Gnirrep

Het is geen onbekend verhaal, stadskinderen die in de Hongerwinter naar delen van het land werden gestuurd waar wel voedsel was. Maar een verwaarloosd verhaal, volgens Liesbeth van der Horst, directeur van het Verzetsmuseum Amsterdam. Zeventig jaar later haalt het museum het verhaal uit de vergetelheid van stadskinderen die naar het platteland werden geëvacueerd.

'Je wordt moe en suffig van de honger', vertelt Nelly, toen 12 jaar. 'Honger is een afgrijselijk gevoel. Het gaat ook niet weg, het is er dag en nacht' (Jan, 13 jaar). 'Bietenpulp heeft een nare, weeïge smaak, zoete lucht. Je at het op, maar tegen je zin' (Paul, 9 jaar). 'De pan viel van het fornuis, alles op de grond. Ik had mijn moeder nooit zien huilen, maar toen huilde ze' (Fenna, 7 jaar).

Fenna

Foto: Privé-collectie Verzetsmuseum Amsterdam

Het zijn een paar verhalen van de zeven stadskinderen van toen uit Den Haag en Amsterdam die te horen en te lezen zijn op de expositie Naar de boeren. Zeven kinderen die door verschillende organisaties en soms direct door ouders werden weggehaald uit de honger. Naar de steden in het westen van Nederland kwam geen eten meer in de winter van 1944-'45 als gevolg van een embargo op voedseltransporten door de Duitse bezetter. Kinderen raakten ondervoed, soms zwaar ondervoed. In de winter kwamen acties op gang om kinderen te evacueren naar het platte-

land. Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, de kop van Noord-Holland. De Duitsers ondernamen geen acties tegen deze evacuatie, mogelijk bang voor oproer.

Uit archiefonderzoek en beredeneerde schatting denkt onderzoekster Ingrid de Zwarte van het Niod dat circa 40.000 kinderen uit de steden zijn weggehaald. Samenwerkende kerken ontfermden zich over zo'n 16.000 kinderen, gemeentes, verenigingen, bedrijven over 6000. Ook de NSB zorgde met de Nederlandse Volksdienst voor 6000. En tussen al die duizenden kinderen werden ook Joodse kinderen de steden uitgesmokkeld.

De kinderen werden medisch gekeurd en verdeeld in een aantal klassen. In klasse 1 waren de kinderen het er ergst aan toe. Bij het Interkerkelijk Bureau in Den Haag zat 25% in urgentieklasse 1, daarvan zo'n 20% onder het normale gewicht. Voor deze kinderen was evacuatie dringend noodzakelijk.

'Mijn moeder maakte van de suikerbietenstroop een soort stroken. Die knabbelde je op. Maar later was dat er ook niet meer' (Jan).

Klompen

De expositie is als het ware opgedeeld in hoofdstukken. De honger, het vervoer, de aanpassing en verblijf bij de pleeggezinnen op het platteland, weer terug naar huis en de aanpassing aan het stadsleven.

Paul van Vliet toen

Foto: Privé-collectie Verzetsmuseum Amsterdam

Het vervoer van al die duizenden kinderen ging vooral per boot, maar ook met bus, vrachtwagen, trein, fiets. Soms zelfs lopend. Veelal werd 's nachts gereisd. De reis was ellendig en

Foto: Menno Huizing/Nederlands Fotomuseum

lang, soms weken. 'We werden beschoten! De schipper riep: rennen en zoek dekking. Ik heb toen achter een dijkje van angst in mijn broek geplast'(Paul). Tineke (12 jaar) kreeg op de kade tot haar verbijstering een baby in haar handen gedrukt.

Soms waren kinderen al aan pleeggezinnen toegewezen, maar ook werden ze eenmaal ter plaatse bij nieuwe gezinnen ondergebracht. In de tentoonstelling komt een aantal kinderen van toen aan het woord die in Friesland werden ondergebracht. Zo'n gezin moest het pleegkind weer voorzichtig aan het eten krijgen. Er zijn verhalen dat goed bedoeld het kind net aangekomen te veel te eten kreeg. Maar het kwam goed: 'Mem heeft me trouw verzorgd, ieder half uur lauwe karnemelk, als ik eraan denk... ja, ze heeft mijn leven gered. Het sloeg aan, en ineens kon ik weer voedsel tot me nemen'(Jack, 12 jaar). Kortom, ze moesten weer leren eten.

De kinderen kregen te maken met andere gewoontes, soms een ander geloof, een vreemd dialect. Klompen dragen. Ze hielpen op het land, in de huishouding, gingen naar school. De een had heimwee, de ander paste zich snel aan. 'Ze hebben me heel snel in boerenkleden gezet, met boerenklompen, een boerentruil. En ik heb binnen de kortste keren Fries geleerd. Ik noemde mezelf Pauke Vlietstra, omdat ik er zo graag bij wilde horen. Had ik zelf verzonnen'(Paul). Tineke had het moeilijker: 'Ik had behoorlijk heimwee, maar daar schoot je toch niks mee op, zo nuchter was je dan ook wel weer. Het duurde lang, het duurde vreselijk lang.'

Naar huis

Begin mei is Nederland bevrijd, maar de kinderen kunnen niet direct terug. Pas in juni en juli komen ze weer thuis, sommigen pas eind augustus of begin september. Paul/Pauke had moeite zich weer aan te passen aan het nette Haagse gezin waaruit hij kwam.

De verhalen zijn per onderdeel te beluisteren. Sommige zaken, zoals het vervoer per vrachtboot zijn gedramatiseerd en komen uit een documentaire met dezelfde titel als de tentoonstelling. Het Verzetsmuseum verzamelt nog meer verhalen van kinderen die de Hongerwinter op het platteland moesten doorbrengen. Helemaal aan het eind hangt een kaart van Nederland. Bezoekers worden uitgenodigd hun verhaal, of dat van hun ouders, broer, zus of iemand anders die ze kennen op te schrijven en zo dicht mogelijk bij de plaats waar hun verhaal zich afspeelt op de kaart te prikken.

Voor de kaart staat een oudere man met drie vrouwen, zijn dochters zo blijkt. Hij woonde in de Willemstraat, in de Amsterdamse Jordaan. 'De zus van mijn vader ging op zondag naar de Noorderkerk. Daar heeft ze tegen de dominee gezegd dat ik weg moest. Maandagmorgen kwam er iemand en aan het eind van de middag stond ik op de De Ruyterkade. Hij kwam in Franeker terecht. Hij was twaalf toen hij in mei weer naar huis ging. 'De hele straat was versierd, overal vlaggen.'

Naar de boeren! Kinderevacuaties in de Hongerwinter is te zien tot en met 12 april.

Een boek onder dezelfde titel van Frans Nieuwenhuis is te koop voor € 19,50

De dvd met de documentaire van Raoul de Zwart kost € 16,50.

Verzetsmuseum Amsterdam

Plantage Kerklaan 61, 1018 CX Amsterdam

Open di t/m vr 10.00-17.00; za t/m ma en feestdagen 11.00-17.00, 1 januari gesloten.